

Hamdi Varoğlu (1901, İstanbul - 1968, İstanbul)

Fıkra yazarı, çevirmen. Turizm Bakanlığında çalıştı, Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü İstanbul Müdürlüğü görevinde bulundu. Uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. Çok sayıda dünya klasiğinin yanı sıra “Emile Zola’nın romanlarını akıcı, büyüleyici Türkçesiyle bize kazandırmış”tır (Selim İleri). Attilâ İlhan’ın ifadesiyle “en iyi Zola çevirmenidir”.

Hamdi Varoğlu’nun *İtalya Hikâyeleri* çevirisi, ilk olarak 1941 yılında Tan Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Yordam Edebiyat basımında çeviri, Fransızca özgün metinle karşılaştırılarak gözden geçirilmiştir. *İtalya Hikâyeleri*’nden başka, Stendhal’den *Parma Manastırı* da Hamdi Varoğlu’nun çevirisiyle Yordam Edebiyat tarafından yayımlanmaktadır.

Eserin orijinal adı:

Chroniques Italiennes (1855)

STENDHAL

İTALYA
HİKÂYESLERİ

ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
HAMDİ VAROĞLU

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 125 • İtalya Hikâyeleri • Stendhal
ISBN 978-605-172-545-1 • Türkçesi: Hamdi Varoğlu
Düzeltilme: Safa Enis Sağlık • Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • Birinci Basım: Mayıs 2022
© Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

İTALYA
HİKÂYESLERİ

ÖYKÜ

İÇİNDEKİLER

STENDHAL VE ESERLERİ / <i>Yeşim Dinçer</i>	9
VITTORIA ACCORAMBONI DÜŞES DE BRACCIANO	13
CENCİ'LER	41
DÜŞES DE PALLIANO	75
VANINA VANINI YA DA PAPA ÜLKELERİNDE ORTAYA ÇIKARILAN SON CARBONARI KALESİYLE İLGİLİ ÖZELLİKLER	99
CASTRO BAŞRAHİBESİ	129

STENDHAL VE ESERLERİ

Yeşim Dinçer

Fransız edebiyatında gerçekçilik akımının en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Stendhal, 23 Ocak 1783'te Grenoble'da dünyaya geldi. Asıl adı Marie-Henri Beyle'dir. Yedi yaşındayken çok sevdiği annesini kaybedince "hayal gücünden yoksun" bulunduğu avukat babası ile kasvetli bir çocukluk geçirdi. İlk eğitimini veren papazın katı disiplinli tutumu, Stendhal'ın hayatı boyunca otoriteden, dinsel zorbalıktan nefret etmesine yol açtı.

Yaşı on dörde yaklaştığı sırada, bulunduğu eyalette açılan yeni bir okula devam etti. Ünlü bir doktor ve gerçek bir aydın olan (anne tarafından) dedesinin etkisiyle edebiyata ilgi duydu. Molière, Fénelon, Voltaire, Horatius, Ovidius, Dante, Cervantes, Saint-Simon gibi yazarları okudu. Fransız aydınlanmacılığına ait ilerici fikirleri benimsedi. Sonraları, daha ilk gençliğinden itibaren koşulsuz bir Cumhuriyetçi olduğunu söyleyerek övünecektir.

Okulda, özellikle matematikte kendini gösterdiği için, Politeknik Okuluna girmek üzere Paris'e gitti. Fakat Paris'e varınca bu sınava girmekten vazgeçti ve kuzeni Pierre Daru'nun yardımıyla Savunma Bakanlığına göreve başladı. Teğmen rütbesiyle gittiği İtalya'da, bu ülkenin güzelliklerini keşfetti. İtalya'nın kültürü ve doğası, yaşamında ve eserlerinde psikolojik ve tematik olarak belirleyici bir rol oynamıştır.

Askerlik hayatından sıkılan on dokuz yaşındaki Stendhal, Paris'e dönerek ilk oyun denemelerini kaleme aldı. Ölümünden sonra yayımlanacak olan *Günlük*'ünü tutmaya başladı. Tiyatroyu çok seviyor ve Molière ayarında bir yazar olmayı düşünüyordu. Marsilya'ya yerleşerek bir süre ticaretle meşgul oldu.

Napoléon Bonaparte liderliğindeki Fransız Devrim Ordusu'nun Avrupa içlerine doğru ilerlediği yıllarda, Stendhal askerî kariyerine geri döndü. İmparator tarafından kont unvanıyla taltif edilen kuzeni Daru, onu Alman şehri Brunswick'e gönderdi. Bu görev Stendhal'ın Almanya ve Avusturya'nın bazı bölgelerini keşfetmesini sağladı. 1812'de Napoléon'un Rusya seferine katıldı; şehrin hemen dışından Moskova'nın

yakılışına ve ordunun kış koşullarında yenilgisine tanık oldu. Fransızlar geri çekilirken ordunun donatımını sağlamakla görevlendirilmişti.

1813 yılının başlarında Fransa'ya karşı güçlerini birleştiren Rusya ve Prusya, Napoléon'u yenilgiye uğrattı. Müttefik ordusu Paris'i ele geçirdiğinde Stendhal de oradaydı. En sonunda yazarlığı seçmiş olarak yeni yaşamını İtalya'da sürdürmeye karar verdi.

Milano'da ikamet etmeye başladığı andan itibaren müzik ve görsel sanatlar üzerine çalıştı. Milanolu liberaller ve Carbonari yurtseverleriyle arkadaş oldu. İlk kitaplarını yayımladı: *Haydn, Mozart ve Metastasio'nun Hayatları* (1815), *İtalya'da Resim Sanatı Tarihi* (1817). Bu ilk çalışmalarında intihal izleri saptanmış olsa da Stendhal'in ele aldığı konulara, parlak ve orijinal bir içgörü ile yaklaştığı kabul edilmektedir.*

Stendhal mahlasını ilk kez 1817'de çıkan *Roma, Napoli ve Floransa* başlıklı seyahatnamesinde kullandı. Bu arada bazı İngiliz dergilerine de yazmaya başlamıştı. Siyasi dostlukları, Avusturya işgal makamları tarafından takibe alınınca 1821'de İtalya'yı terk etmek zorunda kaldı.

Ülkesine döndüğünde Parisli seçkinlerin toplandığı salonlarda boy gösterdi. Zekâsı, bilgisi ve anlattığı hikâyeler ile beğeni topluyor olsa da alaycılığı, siyasi polemikleri ve Jakoben fikirleri şoke edici bulunuyordu. 1822'de duygusal deneyimlerinin ve özlemlerinin gizli bir itirafı olarak da okunabilecek *Aşk Üstüne* adlı kitabını yayımladı. Bunu, İtalyan opera bestecisi Rossini'yi tanıttığı bir biyografi, Racine ve Shakespeare'i ele aldığı inceleme ve nihayet ilk romanı olan *Armançe* (1827) izledi.

Parma Manastırı (1839) ile birlikte iki başyapıtından biri olarak kabul edilen *Kırmızı ve Siyah* 1830'da yayımlandı. Roman, hırslı başkahrmanı Julien Sorel'in tutku ve gerilimlerini merkeze alarak, Napoléon'un sürgüne gönderilmesi sonrasında başlayan Bourbon Restorasyon (1815-1830) döneminin eksiksiz bir tablosunu çiziyordu. Stendhal'e göre Restorasyon, devrimin ve Napoléon'un kahramanlık dönemlerinin yerini hakkı olmadan almış bir alçaklık çağıydı.

Temmuz Devrimi'ni takiben Louis-Philippe'in tahta çıktığı 1830 yılı, kalemiyle yaşamakta güçlük çeken Stendhal'in hayatında yeni bir dönüm noktası oldu. Önce Trieste'ye, ardından Roma'nın kuzeyindeki Civitavecchia'ya konsolos tayin edildi. Kendini sıkılmış ve yalıtılmış

* <https://www.britannica.com/biography/Stendhal-French-author>.

hissettiği bu küçük kasabadaki yılları verimli geçmedi. 1834'te yeni bir romana (*Lucien Leuwen*) başladı; ertesi yıl onu yarım bırakarak kendi yaşam öyküsünü anlattığı *Henry Brulard'ın Hayatı'nı* yazmaya başladı. Bu eseri de tamamlayamadan Fransa'ya döndü ve sonraki birkaç yıl Avrupa'da gezerek ve yeni metinler kaleme alarak değerlendirdi.

1838'de *Bir Turistin Hatıraları* adını taşıyan seyahat kitabını yayımladı. Aynı yılın sonbaharında *Parma Manastırı'nın* ilk düşüncesi kafasında belirdi. 500 sayfayı aşan bu dev romanı, Paris'teki konutuna kapanarak (4 Kasım - 26 Aralık 1838 tarihleri arasında) 52 gün içinde yazdı ve dikte etti. *Parma Manastırı* baskıya giderken *Lamiel* adlı yeni bir roman tasarlamıştı. Ancak bu da ölümünden sonra yayımlanacak olan tamamlanmamış eserlerinden biri olarak kaldı.

Stendhal'in sağlığı yaşamının son yılında bozulmaya başlamıştı. 23 Mart 1842'de, yeterince tanınmamış ve anlaşılmamış, hak ettiği değeri ancak ileride bulacağına dair inancını koruyan bir sanatçı olarak hayata veda etti. Beklediği gibi de oldu. Ian Watt'ın sözleriyle, roman türü ilk büyük sıçramasını Fransa'da Balzac ve Stendhal ile yapmıştır.*

Parma Manastırı

Parma Manastırı, hayali bir İtalyan düklüğünde sergilenen saray entrikalarının, tutku ve cesaretin, ahlaki ikilemlerin, mutluluk arayışını kuşatan sert gerçeklerin romanıdır. Genç bir aristokrat ve Napoléon'un ateşli bir hayranı olan Fabrice del Dongo'nun doğumuyla başlar ve onun yaşam macerasını takip eder.

Roman, hareketli olay örgüsüyle olduğu kadar yoğun fakat akıcı yapısı, yan karakterlerin zenginliği, birbiriyle çarpışan karmaşık içsel/zihinsel durumların sergilenişi, gerçekçi romana özgü yeni tekniklerin kullanımıyla da hayranlık uyandırır. Bu yeni tekniklerden biri, anlatıcı yazar ile roman kahramanı arasındaki mesafenin ortadan kalkması, her ikisinin perspektiflerinin kaynaşmasıyla belirir. *Parma Manastırı'nda* Waterloo Savaşı'nın, Fabrice del Dongo'nun gözünden ayrıntılı betimlenişi Tolstoy'u da etkilemiştir. *Savaş ve Barış'ta* (1869) Borodino Savaşı, savaş üstüne hiçbir bilgisi ve deneyimi olmayan Piyer Bezuhov'un düşünce ve izlenimleriyle aktarılır.**

* Ian Watt, *Romanın Yükselişi*, çev. Ferit Burak Aydar, Metis Yay., İstanbul, 2007, s. 345.

** Gennadiy N. Pospelov, *Edebiyat Bilimi II*, çev. Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1984, s. 75.

Parma Manastırı'na ait ilk değerlendirmelerinden biri, romanın yayımlanışından bir yıl sonra Balzac tarafından yapılmıştır. O zaman ününün zirvesinde olan Balzac, henüz fazlaca önemsenmeyen *Parma Manastırı* üzerine coşkulu ve çok geniş bir eleştiri kaleme aldı. Balzac, Stendhal'i kendisiyle eşit düzeyde bir yol arkadaşı olarak görüyor ve Stendhal'in çizdiği tablonun, küçük bir İtalyan düklüğündeki saray entrikalarının çerçevesini çok aştığı noktası üzerinde duruyordu. Ona göre Stendhal –tıpkı kendisi gibi– toplumsal süreçlerin itici güçlerini bütün açıklığıyla okura vermeye çalışan bir yazardı.*

Parma Manastırı'nın etkisi modern çağlarda da sürmüştür; romanın üstün nitelikleri Henry James, André Gide, Simone de Beauvoir gibi önemli yazarlar tarafından övülmüştür. Stendhal'in kadın kahramanları üzerinde duran Beauvoir'a göre, yazarın sevdiği ya da aşkla icat ettiği bütün kadınların ortak özelliği hepsinin de özgür ve hakiki varlıklar oluşudur. Stendhal hiçbir zaman kadın kahramanlarını erkek kahramanlarına göre betimlemekle yetinmemiş, onlara kendilerine özgü bir yazgı vermiştir.**

İtalya Hikâyeleri

İtalya Hikâyeleri'nin kökeni, Stendhal'in İtalya'da keşfettiği eski el-yazmalarına dayanmaktadır. Rönesans dönemine ait bu tarihî metinler belli ki yazarı hayli etkilemiş ve Paris'e döndükten sonra kaleme aldığı bir dizi anlatıya ilham kaynağı olmuştur. “Düşes de Palliano” adlı hikâyenin girişinde, bu döneme ve Avrupa'nın bu bölgesine ait trajedilerin onu neden bu kadar büyülediğini bize kendisi anlatır. Stendhal'e göre, XVI. ve XVII. yüzyıllarda görülen “tutkulu İtalyan aşkı”, burjuva görenekleri ve konformizm nedeniyle sönümlenmiştir; böylesine yoğun duygulara artık Fransa ve İngiltere'nin yüksek topluluklarında da rastlanmaz.

1830'lu yılların edebiyat dergilerinde ayrı ayrı yayımlanan bu hikâyeler, Stendhal'in ölümünden sonra, 1855'te tek cilt halinde yeniden basılmıştır. Hamdi Varoğlu'nun Türkçesiyle Yordam Edebiyat tarafından yayına hazırlanan *İtalya Hikâyeleri*, bu derlemenin çevirisidir.

* Georg Lukács, *Avrupa Gerçekçiliği*, çev. Mehmet H.Doğan, Payel Yay., İstanbul, 1987, s. 87-112.

** Simone de Beauvoir, *İkinci Cinsiyet I*, çev. Gülnur Acar-Savran, Koç Üniversitesi Yay., İstanbul, 2019, s. 263-271.

VITTORIA ACCORAMBONI
DÜŞES DE BRACCIANO

[Bu hikâye, 1 Mart 1837'de, *Revue des Deux Mondes*'da yayımlanmıştır. Stendhal'in, XVI. yüzyıl İtalya'sı üzerine yazdığı hikâyelerden ilki budur. Yazarın o sanat, aşk ve güç çağına karşı özel bir ilgi duyduğu bilinmektedir. O çağla bütünleşmek için hiçbir şeyi ihmal etmez; tarihsel olaylara meraklı, kendi deyişiyile bilgiçlik taslayan bir adam olarak boş zamanlarını, Paul Louis Courier gibi, yarımadanın safah dükkânlarında ve kitaplıklarda dolaşmakla geçirirdi. Bu yolla, Civitavecchia'ya konsolos olarak gider gitmez, kendisine pek pahalıya mal olan, fakat hiç beklemediği bir nimet ele geçirmişti. Bu, XVI. ve XVII. yüzyıldan kalma, sararmış, toz toprak içinde, pek çoğu Roma ve Napoli halk diliyle yazılmış bir deste elyazmasıdır. Romano Colombo tarafından Millet Kitaplığına konulan bu elyazmaları altı yıldan beri orada bulunmaktadır. Stendhal, birçok mektubunda, özellikle kitapçı Levasseur'e yazdığı 11 Kasım 1832, M. di Fiore'ye yazdığı 21 Mart 1834 ve Sainte-Beuve'e yazdığı 21 Aralık 1834 tarihli mektuplarda, bu elyazmalarından kıvançla söz eder. O, bu tür hikâyeleri Rönesans İtalya'sının tarihine yararlı nitelikte görüyordu. Diderot'nun, genel bir düşüncesini belirli bir çağa —belki de bilmeden— uyguladığı ve *Sanat Felsefesi* adını verdiği eserinde, Taine'e yol hazırlayarak XVI. yüzyıl İtalya'sının sert geleneklerini, Raffaello'nun ve Michel Ange'in başyapıtlarına etkili görmekte ve “Bu başyapıtların akademilerle ve okullarla yeniden var edilebileceğine budalalar gibi inanılıyor,” demektedir. Stendhal, yeniden “dördüncü katta yaşayan bir çaresiz” durumuna geldiği zaman, bu elyazmalarını “hiç değiştirmeden çevirmeye” karar veriyor. Yalnızca, eserine vereceği adda kararsızdır. Çok sevdiği, Tallemant des Réaux'yu anmak için bu kitaba, “Roma Kissaları” adını vermeyi düşünüyorsa da kısra sözcüğünün bu kadar acıklı yazılara yakışmayacağı gerçeğini de kabul ediyor. Sonunda *İtalya Hikâyeleri* adı ağır basıyor.

Serüveni Stendhal'i ilgilendiren Vittoria (yahut Virginia) Accoramboni, gerçekten üstün nitelikli bir kadındı. Şairdi; şiirlerini “Virginia N.” imzasıyla derlemişti ki bunlar arasında kocasının katillerine karşı yazdığı bir lamenta (yakınma) da vardır.

Stendhal'in anlattığı bu hikâyelerde, kuşkusuz bilinçli bir yavanlık görülüyor. Stendhal, George Sand'ın anlatımına karşıt bir anlatım kullanarak yalnızca olayları anlatmak istemiştir. Yalnızca, bu sert olguculuğun, çağların en renklisi ve en canlı olan bir çağın renklerini ve yaşamını betimlemekten oluşan kimliğiyle bir çelişki oluşturup oluşturmadığı sorusu yerinde olur. Stendhal'in, bu hikâyeleri çevirir ya da düzenlerken nasıl bir düşünce içinde bulunduğunu gösteren dikkate değer bir nokta, Napoléon'la Sisto Quinto arasında var olduğunu söylediği “göze çarpan ilişkiler” hakkındaki notudur. Taine, bu tür kanıtların kapsamını genişletmiştir. Onun Napoléon'u, Devrim Fransa'sına getirilmiş İtalyan Rönesans çağından kalma, Stendhal'vari bir kişiliktir.]

Hamdi Varoğlu

GEREK kendi adıma gerek okuyucu adına üzülerək söylüyorum ki bu bir roman değil, 1585 yılının Aralık ayında Padova'da yazılmış, gerçek bir hikâyenin tam çevirisidir. Bundan birkaç yıl önce Mantova'da bulunduğum sırada, keseme uygun eboşlar ve ufak tablolar arıyor, ama 1600 yılından önceki ressamların yapıtlarını istiyordum; Floransa'nın 1530 yılında alınması üzerine büyük bir tehlikeye düşmüş olan İtalyan özgünlüğü, o sıralarda tümüyle sönümüştü.

Çok zengin ve çok cimri olan yaşlı bir soylu, tablo yerine bana, zamanla sararmış birtakım eski elyazmalarını çok pahalıya satmak istedi; bunları gözden geçirmek için izin istedim, kabul etti ve yazıları satın almazsam okuyacağım meraklı hikâyeleri belleğimde saklamamak bakımından dürüstlüğüme güvendiğini ekledi.

Bundan iki üç yüzyıl önce, içine çok acıklı serüvenler, düellolara davet ve meydan okuma mektupları, soylu komşular arasında alıp verilmiş barışma mektupları, çeşit çeşit konular üzerine muhtıralar, bunlara benzer yazılar doldurulmuş üç dört yüz cildi, hoşuma giden bu koşul altında, gözlerimin bozulması pahasına okudum. Yaşlı mal sahibi, bu elyazmalarına, çok büyük bir bedel istiyordu. Birtakım görüşmelerden sonra, beğendiğim ve İtalya'nın 1500 yıllarındaki gelenek ve göreneklerini gösteren bazı hikâyeleri kopya ettirmek hakkını çok pahalıya satın aldım. Bunlardan elimde, büyük boyda yirmi iki cilt bulunuyor; okuyucunun, eğer sabırlıysa, okuyacağı, olduğu gibi çevrilmiş olan o hikâyelerden biridir. İtalya'nın XVI. yüzyıl tarihini bilirim, sanırım aşağıdaki hikâye tamamen doğrudur. Gerçek, dolambaçsız, son derece karanlık ve Sisto Quinto'nun Papalığı zamanında (1585) dünyayı uğraştıran olaylara ve düşüncelere anıştırmalarla dolu o eski İtalyan üslubunun çevirisinde, güzel çağdaş edebiyattan ve her türlü sınırlamadan kurtulmuş yüzyılımızın düşüncelerinden eser bulunmaması için uğraştım.

Elyazmasının bilinmeyen yazarı, sağgörülü bir adammış; hiçbir olay hakkında yargıda bulunmuyor, hiçbir olayı hazırlamıyor. Biri-cik işi, doğru olarak aktarmaktır. Bazen bilmeyerek pitoresk oluşu-nun nedeni şudur: 1585 dolaylarında gurur, insanların her davranı-şını bir yapmacık aylasıyla kuşatmıyordu. Komşusu üzerinde etkili olmak için, meramını olabildiğince açık anlatmak gerektiğine ina-nılıyordu. 1585 yılına doğru, saraylarda bulundurulmuş soytarılar ve bir de ozanlar dışında hiç kimse söz aracılığıyla sevimli görünme-yi aklına getirmezdi. Kaçmak için kira atı getirirken, “Zatıalinizin ayakları dibinde öleyim,” demek henüz âdet değildi; âdet olmayan biricik aldatma biçimi belki buydu. Az konuşulurdu, hem de herkes kendisine söylenen sözü çok dikkatli dinlerdi.

Onun için, ey iyiliksever okuyucu! Burada, dokunaklı, akıcı, moda duygulara uygun taptaze anıştırmalarla pırıl pırıl bir üslup arama, özellikle George Sand’ın romanlarındaki sürükleyici heye-canları bekleme! O büyük yazar, Vittoria Accoramboni’nin yaşa-mından ve yıkımlarından bir başyapıt yaratabilirdi. Size sunduğum gerçek hikâyenin ancak daha alçakgönüllü olan tarihi bir üstünlü-ğü bulunabilir. Gün kavuşurken, rastlantı sonucu, yalnız başınıza posta arabasıyla yolculuk ettiğiniz sırada, büyük bir sanat olan in-san kalbini tanımak ustalığını düşünecek olursanız, yargılarınıza temel olarak aşağıdaki hikâyenin evrelerini alabilirsiniz. Yazar her şeyi söylemiş, her şeyi açıklamış, okuyucunun düş gücüne hiçbir iş bırakmamıştır. Bu hikâyeyi, kahramanın ölümünden on iki gün sonra yazmıştır.

Vittoria Accoramboni, Urbino Düklüğü’ne bağlı, Agubio denen küçük bir kentin çok soylu bir ailesinden dünyaya gelmişti. Daha çocukluğunda, az bulunur, olağanüstü güzelliğiyle, herkesin dikka-tini çekti; fakat güzelliğinden daha başka çekici yönleri vardı; soylu bir ailenin çocuğu olan genç kız, herkes tarafından beğenilen her şeye sahipti. Fakat, onun bunca üstün özellikleri arasında, en fazla dikkati çeken ve sanki olağanüstü denebilecek olan yönü, her gö-re-nin kalbini ve iradesini, ilk bakışta çeken çok sevimli, zarif tavrıydı.

Başkaları üzerinde etkili sadeliğinde, bir damla yapmacık yoktu. Bu kadar harikulade güzelliğe sahip bir kadın, ilk anda güven veriyordu. Onu görmekle kalınacak olursa, kendini zorlamak koşuluyla bu büyüye karşı koyma olanağı vardı. Fakat, konuştuğunu işitince, hele kendisiyle biraz görüşünce, bu derece üstün albeniden kurtulma olanağı hiç yoktu.

Babası, Roma'da Rusticuci Alanında, San Pietro dolaylarında bir köşkte otururdu. Roma'daki birçok genç onunla evlenmek istedi. Birçok kıskançlık ve yarış oldu, ama sonunda, Vittoria'nın anası ve babası, sonradan Papa Sisto Quinto olan Kardinal Montalto'nun yeğeni Felice Peretti'yi yeğlediler.

Kardinalin kız kardeşi Camilla Peretti'nin oğlu olan Felice, önce Francesco Mignucci adını taşıyordu; dayısı tarafından resmen evlatlığa kabul edilince, Felice Peretti adını aldı.

Vittoria, Peretti ailesinin içine girince, her yerde kendisini izleyen o uğursuz diyebileceğimiz üstünlüğü de farkında olmadan oraya götürmüştü. Bu üstünlük o derecedeydi ki, ona tapmamak için kendisini hiç görmemiş olmak gerekirdi.* Kocasının, ona olan aşkı, tam bir delilik derecesine varıyordu. Kaynanası Camilla ve bizzat Kardinal Montalto, yeryüzünde, Vittoria'nın isteklerini keşfetmekten ve bunların hemen yerine getirilmesi için çare aramaktan başka işleri yokmuş gibi görünüyorlardı. Gerek servetinin azlığı, gerek her türlü lüksten nefretiyle tanınan Kardinalin, Vittoria'nın bütün arzularını daha o söylemeden yerine getirmekten nasıl sürekli bir zevk duyduğunu bütün Roma şaşkınlıkla gördü. Genç, güzelliğiyle parıltı saçan, herkes tarafından çok sevilen Vittoria'nın bazen pek pahalıya mal olan heveslere kapıldığı oluyordu. Vittoria, yeni ana ve babasından, çok pahalı elmaslar, inciler, kısacası o tarihte pek çeşitli mal satan Roma kuyumcularında çok seyrek görülen şeylerden armağanlar alıyordu.

* Aklımda kaldığına göre, Milano'da Ambrosi Kitaplığında, Vittoria Accoramboni'nin eserleri olan zarif ve içli sonelerle daha başka şiirler vardır. Zamanında, onun garip talihi üzerine oldukça iyi soneler yazılmıştır. Vittoria'nın parlak bir zekâ kadar incelik ve güzelliğe de sahip olduğu anlaşılıyor.

Sertliği ile pek ünlü Kardinal Montalto, bu sevimli yeğenin hatırı için, Vittoria'nın erkek kardeşlerine, öz yeğenleriymiş gibi davrandı. Octave Accoramboni, henüz otuz yaşındayken Kardinal Montalto'nun aracılığıyla, Dük d'Urbino tarafından üst makama yazılarak Papa XIII. Gregorio tarafından Fossombrone Piskoposluğuna atandı. Türlü suçlamalara ve Corte'nin* şiddetli kovuşturmasına uğramış ateşli bir genç olan Marcello Accoramboni, kendisini ölüme götürebilecek bu kovuşturmadan güçlkle kurtulmuş, Kardinalin koruması altına girmek onurunu kazanarak, bir parça rahata kavuşmuştu.

Vittoria'nın üçüncü erkek kardeşi Giulio Accoramboni, Kardinal Montalto'nun isteği üzerine, hemen Kardinal Sforza'nın sarayında en saygın yere kabul edildi.

Sözün kısası, eğer insanlar, mutluluklarını arzularının sonu gelmez hırsıyla değil, elde ettikleri yararlarla sahip olmakla ölçebilselerdi, Vittoria'nın Kardinal Montalto'nun yeğeniyle evlenmesini, Accoramboni'lerin insan mutluluğunun son sınırı saymaları gerekirdi. Fakat büyük ve belirsiz çıkarlar elde etmek konusundaki bilinçsiz istek, en talihli insanları bile garip ve tehlikelerle dolu düşüncelere sürükleyebilir.

Bundan dolayı, Roma'da pek çok kimsenin kuşkulandığı gibi, eğer Vittoria'nın yakınlarından biri, daha fazla kazanç umarak, onu kocasından kurtarmaya yardım etmişse, insan tutkusunun isteyebileceği en yüksek doruğa yükselmek alınyazısı olan iyice bir talihin orta derece yararlarını yeterli görmeyen daha akla yakın olacağını çok geçmeden anlamıştır.

Vittoria evinde böylece bir kraliçe gibi yaşarken, Felice Peretti, bir gece karısıyla birlikte yatağına yattığı sırada, Vittoria'nın oda hizmetçisi olan, Bologna'da doğmuş, Caterina isimli bir kadın, kendisine bir mektup getirip verdi. Bu mektup, Caterina'nın Mancino (solak) takma adıyla anılan, Domenico d'Aquaviva adlı erkek kar-

* Corte (Korte), 1580 yılında genel güvenliği yerine getirmekle yükümlü jandarma ve polis gücüydü. Roma polis müdürünün emirlerinin yerine getirilmesinden sorumlu Bargello adlı bir komutanları vardı.

deşi aracılığıyla getirilmişti. Bu adam türlü cinayetlerden dolayı Roma'dan sürülmüştü; fakat Caterina'nın ricası üzerine Felice ona, dayısı Kardinalin himayesini sağlamıştı. Mancino da, kendisine çok güveni olan Felice'nin evine sık sık geliyordu.

Söz ettiğimiz mektup, Vittoria'nın kardeşleri arasında, kocasının en fazla sevdiği Marcello Accoramboni adına yazılmıştı. Marcello çokluk Roma dışında yaşardı, fakat ara sıra kente sokuluyor, o zaman da Felice'nin evine sığınyordu.

Bu zamansız gelen mektupla Marcello, eniştesi Felice Peretti'yi yardıma çağırıyordu; yardımına gelmesi için yalvarıyor, çok acele bir iş için kendisini, Monte Cavallo Sarayı yanında beklediğini ekliyordu.

Felice kendisine getirilen bu garip mektubu karısına haber verdi, sonra giyindi, yanına da kılıcından başka silah almadı. Yanar bir meşale taşıyan bir hizmetçiyle birlikte sokağa çıkmak üzereyken, annesi Camilla, evin bütün kadınları, bu arada Vittoria da, onun yolunu kestiler. Hepsi, böyle geç vakit sokağa çıkmaması için durmadan yalvarıyorlardı. O, ricalarını dinlemeyince, diz çöktüler, gözlerinden yaşlar dökerek kendilerini dinlemesi için yalvardılar.

Bu kadınlar, en çok da Camilla, XIII. Gregorio'nun, eşi görülmemiş kargaşalıklar ve suikastlarla dolu Papalığı döneminde her gün görülen ve cezasız kalan garip olayları işite işite korkuya kapılmışlardı. Dikkatlerine çarpan bir şey daha vardı. Marcello Accoramboni'nin Roma'ya girmeye kalktığı zamanlar Felice'yi çağirtma alışkanlığı yoktu; gecenin bu saatinde de böyle bir davranışı her türlü görgüye aykırı buluyorlardı.

Yaşının gereği olan atılğanlığı dolayısıyla Felice, bu korku nedenlerini doğru bulmuyordu. Hele, mektubu, çok sevdiği ve kendisine yararı dokunan bir adam olan Mancino'nun getirdiğini öğrenince, onu artık hiçbir şey durduramadı; genç adam evden çıktı.

Yukarıda söylediğimiz gibi, önü sıra, yanmış bir meşale taşıyan bir tek uşak gidiyordu. Fakat, çaresiz genç, Monte Cavallo yokuşunda daha birkaç adım ilerlemişti ki üç el arkebüz* ateşiyle vurulup

* 15-16. yüzyılda kullanılan tüfek. -çev.

yere yuvarlandı. Katiller, onun yere düştüğünü görünce üzerine atıldılar, öldüğünden iyice emin oluncaya kadar vücudunu kamayla delik deşik ettiler. Bu kötü haber, o anda Felice'nin anasına ve karısına götürüldü, onlardan da dayısı Kardinalin kulağına gitti.

Kardinal, yüzünde hiçbir değişiklik olmadan, en ufak bir heyecan göstermeden, çabucak giyindi, canını ve böylece gafil avlanan zavallı ruhunu Tanrı'ya emanet etti. Sonra, yeğenin evine gitti, evin her yerinde çınlamaya başlayan kadın çığlıklarına, imrenilecek bir ağırbaşlılık ve derin bir dinginlikle son verdi. Bu kadınlar üzerinde öyle etkili olmuştu ki o andan başlayarak, üstelik cenaze evden çıktığı zaman bile, kadınların, en dürüst ailelerde ölümü en çok beklenen kimselerin arkasından gösterilen üzüntüden zerre kadar ayrıldıkları görülüp işitilmedi. Kardinal Montalto'nun kendisinde ise hiç kimse en ufak bir üzüntü belirtisi görememişti; yaşamında ve görünüşünde hiçbir değişiklik olmadı. Bu kadar derin biçimde yaralanan adamın en basit davranışlarını, alışkanlıkları gereği merakla inceleyen Roma, çok geçmeden buna inandı.

Bir rastlantı sonucu, Felice'nin ölümünün tam ertesi günü, Kardinaler Meclisi, Vatikan'da toplantıya çağırılmıştı. Kentte hiçbir kişi yoktu ki, Kardinal Montalto'nun, hiç olmazsa o ilk gün, bu kamu işiyle uğraşmayacağını düşünmesin. Gerçekten, Kardinal, orada birçok meraklı tanıkların bakışlarıyla karşılaşacaktı! Bunlar, bulunduğu büyük orundan daha büyüğüne geçmeyi uman bir kimsede, doğal olmakla birlikte gizlenmesi çok uygun bir zayıflığın en küçük kıpırdanışlarını gözetleyeceklerdi; çünkü bütün öteki insanlardan daha üstün yere çıkmak emelinde bulunan bir kimsenin, bu biçimde, herkes gibi görünmesinin uygun olmadığını herkes bilir.

Fakat, böyle düşünenler iki türlü aldanırlar. Çünkü önce, Kardinal Montalto, alışkanlığı gereği meclis salonuna ilk gelenlerden biri olmuş, sonra da, en keskin görüşlüler bile onda insan duyarlığını gösteren herhangi bir belirti görmek olanağını bulamamışlardı. Tersine, bu çok acıklı olaydan dolayı, kendisine avutucu sözler söylemek isteyen iş arkadaşlarına verdiği yanıtlarla, herkesi şaşkınlığa düşürdü Montalto. Bu kadar korkunç bir yıkımın ortasında, onun

ruhundaki sağlamlık ve görünüşündeki dinginlik, hemen bütün kentte konuşma konusu oldu.

Bununla birlikte, aynı Kardinaller Meclisi üyelerinden, saray ve yol yönetiminde uzmanlaşmış birkaç kişi, bu görünüşten oluşan duyarsızlığı bir duygu eksikliğine değil, Kardinalin çok içten pazarlıklı oluşuna verdiler. Çok geçmeden bu görüşe, saraya bağlı olan herkes katıldı. Çünkü, herhalde şimdi yüksek bir orunda olan kişinin, ileride en yüksek düzeye ulaşma girişimlerine engel olabilecek bir suçtan dolayı fazla derinden yaralanmış görünmemesinde yarar vardı.

Bu görünen ve tam duyarsızlığın nedeni ne olursa olsun, kesin olan bir şey varsa o da olayın bütün Roma'yı ve XIII. Gregorio'nun saray halkını bir tür şaşkınlık içinde bırakmış olmasıydı; fakat Kardinaller Meclisinde bütün kardinaller toplandıktan sonra salona giren Papa, hemen Kardinal Montalto'nun yüzüne bakmış ve göz yaşları dökmeye başlamıştı. Kardinale gelince, onun yüz çizgileri, alışılmış donukluğunu korudu.

Aynı Kardinaller Meclisinde, Kardinal Montalto, sıra kendisine gelip de yapmakla yükümlü olduğu işler hakkında rapor vermek üzere Papanın tahtı önünde diz çöktüğü zaman, Papa ona söze başlamak iznini vermeden önce kendini tutamayıp hıçkırılmaya başladığı zaman oradakilerin şaşkınlığı arttı. Papa, söz söyleme olanağı bulunca, bu çok büyük suikastın cezasının hızla ve amansızca verileceğine söz vererek Kardinali avutmaya çalıştı. Fakat Kardinal, Papaya, buna önem vermiyormuş gibi teşekkür ettikten sonra, başa gelen olaydan dolayı araştırma emrini vermemesini rica etmiş, bu cinayeti işleyen kim olursa olsun, onu, kendi adına, hoşnutlukla bağışladığını söylemişti. Bir iki sözcükle anlatılan bu istekten sonra Kardinal, sanki hiçbir olağanüstülük yokmuş gibi hemen çalışmalarının ayrıntılarına geçmişti.

Mecliste hazır bulunan bütün kardinallerin gözleri, Papaya ve Montalto'ya dönüktü. Nedimelerin deneyimli gözlerini aldatmak elbette güç olmakla birlikte, bunlardan hiçbirisi, gerçekten kendinden geçmiş bir durumda bulunan Papanın hıçkırıklarını bu

kadar yakından gördüğü halde, Kardinal Montalto'nun yüzünde en ufak bir acıma belirmediğini söylemeye cesaret edememişti. Kardinal Montalto'nun bu şaşkınlık uyandıran duygusuzluğu Papa ile çalıştığı sürece hiç değişmedi. O derece ki, bu durum Papanın bile dikkatini çekti. Papa, Kardinaller Meclisi bittikten sonra, en sevdiği yeğeni Kardinal San Sisto'ya şu sözleri söylemekten kendini alamamıştı:

“*Veramente, costui é frate!*” – “Doğrusu, bu adam yaman bir keşiş!”*

Kardinal Montalto'nun durumu, sonraki günlerde, hiçbir bakımdan değişmedi. Âdet olduğu üzere, Kardinallerin, başpapazların ve Roma prenslerinin başsağlığı dileklerini kabul etti, bunların hiçbirisinin yanında, aralarındaki ilişki ne nitelikte olursa olsun acı ya da sızlanma içeren tek söz söylemedi. Hepsisiyle görüşmesi aynıydı. İnsana özgü şeylerin kararsızlığı üzerine kısa bir görüş belirttikten sonra, bu görüşünü Kutsal Kitap'tan ya da azizlerden örnek verdiği yargılar ve metinlerle doğrulamaya ve berkitmeye çalışıyor, sözü çabucak değiştirerek, sanki kendisini avutmak isteyenleri avutmak istiyormuş gibi, kentle ilgili haberlerden, karşısındakilerin kendi işlerinden söz ediyordu.

Roma halkı, dolaşan söylentilerle Felice Peretti'nin ölümü özellikle kendisine yüklenen Prens Paolo Giordano Orsini Dük de Bracciano'nun Kardinali ziyareti sırasında ne olacağını merak ediyordu. Ayaktakımı, Kardinal Montalto'nun, Prens'in bu kadar yakınında bulunup onunla baş başa konuştuğu takdirde, duygularını mutlaka az çok belli edeceği kanısındaydı.

Prens, Kardinali ziyarete geldiği zaman, sokakta ve kapının önünde büyük bir kalabalık vardı. İkişi konuşurken yüzlerini gözetlemek merakı o kadar büyüktü ki, evin bütün odaları nedimlerin oluşturduğu büyük bir kalabalıkla doluydu; fakat ne Kardinalde ne

* Kötü düşünceli insanların, keşişlerde olduğuna inandıkları ikiyüzlülüğe anırtırma (telmih). Sisto Quinto vaktiyle dilenci keşişti ve bağlı olduğu tarikatta haksızlığa uğramıştı. Eğlenceli bir tarihçi olan, diğer tarihçilerden daha fazla yalancı da olmayan Gregorio Leti'nin, onun yaşamı hakkındaki eserine başvurulması. Felice Peretti 1580 yılında öldürülmüştür. Dayısı, 1585'te Papalığa seçildi.

de Prenste, kimse olağanüstü bir durum göremedi. Kardinal Montalto, saray kurallarının bütün gereğine uygun davrandı. Yüzüne, çok dikkate değer, neşeli bir anlatım verdi ve Prense seslenirken gönül alıcı bir dil kullandı.

Bir an sonra, Prens Paolo, arabasına binip en yakın nedimleriyle yalnız kalınca, gülerek:

“In fatto, è vero che costuri è un grand frate!” – “Vallahi, bu adam gerçekten yaman bir keşiş!” demekten kendini alamamış, böylece Papanın birkaç gün önceki sözünü sanki doğrulamıştı.

Aklı başında kişiler, Kardinal Montalto’nun, bu sorunla ilgili tutumunun taht yolunu engebelerden temizlediği görüşündeydiler; çünkü pek çok kimsenin onun hakkında edindiği kaniya göre, Kardinal, öfkeye kapılmakta pek haklı olmasına karşın yaradılışı gereği ya da erdemli kişiliğinden dolayı, her kime olursa olsun, zarar vermiyor veya vermek istemiyordu.

Felice Peretti, karısı için yazılı hiçbir şey bırakmamıştı. O nedenle kadın, ana ve babasının evine dönmek zorunda kaldı. Gitmeden önce Kardinal Montalto, yeğeninın karısı olduğu sürece aldığı giysileri, mücevherleri ve ne kadar varsa bütün armağanları kendisine verdirdi.

Felice Peretti’nin ölümünün üçüncü günü, Vittoria, annesiyle birlikte, Prens Orsini’nin sarayına gidip yerleşti. Bazı kimseler, bu kadınların, güvenlikleri için böyle bir girişimde bulduklarını söylediler. Corte,* onları, öldürme eylemine izin vermek ya da hiç değilse bu kötü eylemin yapılacağından haberli olmakla suçlar görünüyordu. Diğer bazı kişiler de (sonraki olayların da doğruladığı gibi) anayla kızın, bu girişimi evlenme amacıyla yaptıklarını düşündüler. Prens, Vittoria’ya, kocasız kalır kalmaz kendisiyle evleneceğine söz vermişti.

Herkes herkesten kuşkulananlıkla birlikte, Felice’nin katilinin kim olduğu ne o zaman ne de daha sonra açıkça anlaşılabilirdi. Bununla birlikte, çoğu kimse, bu cinayeti Prens Orsini’den biliyordu.

* Corte, bir prensin sarayına girmeye cesaret edemezdi.